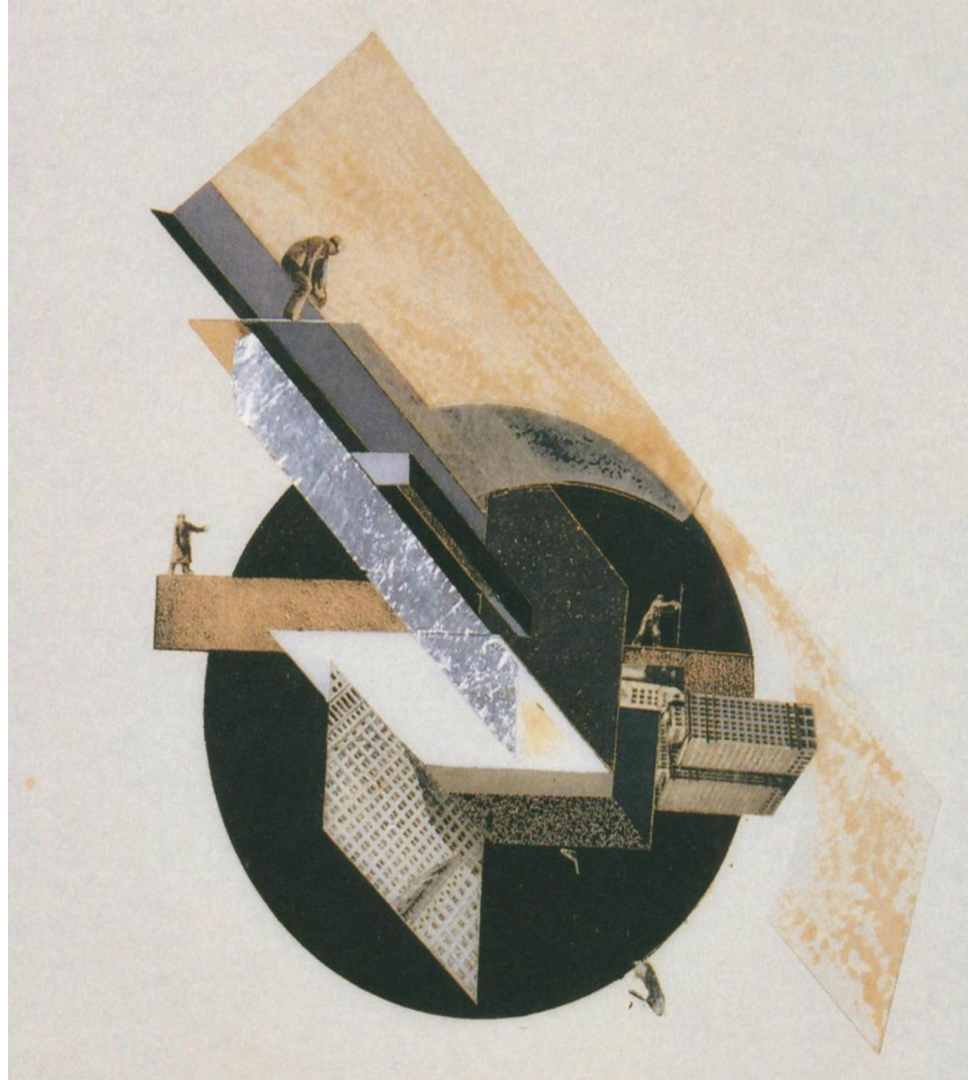

Μάθημα 12ο: Μετακαπιταλισμός: το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού

Διδάσκων:
Βαγγέλης Παπαδημητρόπουλος

Σκοπός του μαθήματος

Η κατανόηση των βασικών στοιχείων του μοντέλου του ανοικτού συνεργατισμού

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται η ανάδυση της βασισμένης στα κοινά ομότιμης παραγωγής - ή αλλιώς των ψηφιακών κοινών - που υποστηρίζεται από τις εγγενείς δυνατότητες του Διαδικτύου, όπως τα αποκεντρωμένα δίκτυα υπολογιστών, τη μείωση κόστους και τον ανοικτό πηγαίο κώδικα (Aigrain 2012, Bauwens κ.ά. 2019, Griffiths 2008, Morell 2010). Τα κοινά αποτελούνται από διανεμημένους πόρους και υποδομές κοινής ιδιοκτησίας, που διαχειρίζονται από κοινού κοινότητες χρηστών σύμφωνα με συλλογικά ρυθμισμένους κανόνες ή νόρμες (Bollier and Helfrich 2015, Ostrom 1990).

Τα ψηφιακά κοινά, ειδικότερα, αφορούν σε ένα μοντέλο παραγωγής πληροφορίας, γνώσης και πολιτισμού, το οποίο δεν υπόκειται σε καθεστώς ιδιωτικής ιδιοκτησίας, αλλά διέπεται από την ηθική του διαμοιρασμού, της αυτοδιαχείρισης και της συνεργασίας μεταξύ ομοτίμων που έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο και στο ελεύθερο λογισμικό/υλισμικό ανοικτού κώδικα (Benkler 2006). Τα ψηφιακά κοινά αποτελούν μια εναλλακτική λύση στο καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς προωθούν την ανοικτή πρόσβαση, την κοινωνική καινοτομία και την ανταλλαγή γνώσεων. Με τον τρόπο αυτό, αμβλύνουν τα εμπόδια στην πληροφόρηση, ενθαρρύνουν την κοινοτική ιδιοκτησία και συμβάλλουν στον εκδημοκρατισμό της γνώσης, προωθώντας πιο συμπεριληπτικά και οικολογικά ψηφιακά οικοσυστήματα. Η βασισμένη στα κοινά ομότιμη παραγωγή συγκροτεί αποκεντρωμένα οργανωτικά μοντέλα που υποστηρίζονται από το Διαδίκτυο, όπως τους ανοικτούς συνεταιρισμούς (Bauwens et al., 2019).

Το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού

Το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού τοποθετεί τη βασισμένη στα κοινά ομότιμη παραγωγή στο επίκεντρο της συνεργασίας ποικίλων ομάδων συμφερόντων όπως:

1. οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΜΚΟ, συνεταιρισμοί, ενώσεις, ιδρύματα κ.λπ.) που παράγουν κοινά
2. ηθικούς παράγοντες της αγοράς (κοινωνικές επιχειρήσεις, εταιρείες με σκοπό το κοινωνικό όφελος κ.λπ.) που προσθέτουν ανταλλακτική αξία στην αξία χρήσης των κοινών
3. το κράτος-συνέταιρο που υποστηρίζει τη βασισμένη στα κοινά ομότιμη παραγωγή μέσω της ανάλογης χρηματοδότησης, εκπαίδευσης και νομοθεσίας.

Το βασικό επιχείρημα που υποβαστάζει το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού είναι ότι ποικίλες ομάδες συμφερόντων, όπως αποκεντρωμένες κοινότητες χρηστών και ηθικοί παράγοντες της αγοράς που συμπαράγουν ή αποκτούν πρόσβαση σε πόρους κοινής δεξαμενής (common-pool resources), επωφελοούνται από τη διάχυση της γνώσης και καινοτομίας, καθώς και από το χαμηλό κόστος παραγωγής και συναλλαγών. Έτσι, αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σύγκριση με κλειστά ιδιοκτησιακά οικονομικά μοντέλα, όπως τις προσανατολισμένες στο κέρδος επιχειρήσεις.

Στην προοπτική αυτή, πληθώρα στοχαστών σμιλεύουν τόσο φιλελεύθερα όσο και ριζοσπαστικά, αντικαπιταλιστικά στοιχεία με σκοπό να συμβάλλουν στον μετασχηματισμό του καπιταλισμού προς τον μετακαπιταλισμό μιας πιο δημοκρατικής, οικολογικής και ηθικής οικονομίας.

ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΟΜΟΤΙΜΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝ

Αποκέντρωση

Αυτοδιαχείριση

Αυτενέργεια (do-ocracy)

Στιγμέργια = ασύγχρονη συνεργασία

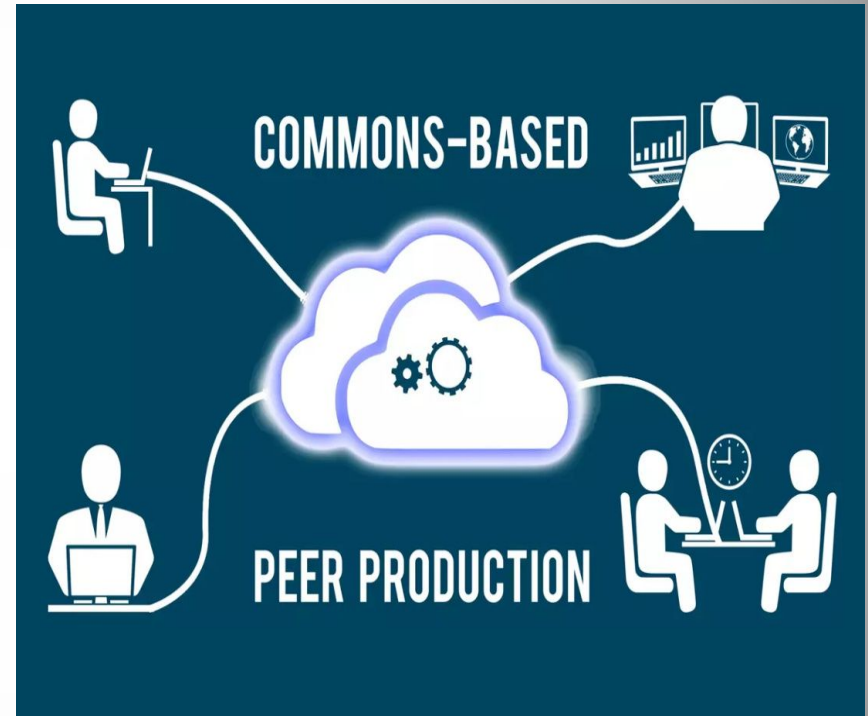
Αρθρωτή δομή (modularity)

Ολοππισμός = διαφάνεια

Διανομή αξίας

Διαμοιρασμός πόρων

Ανοικτότητα

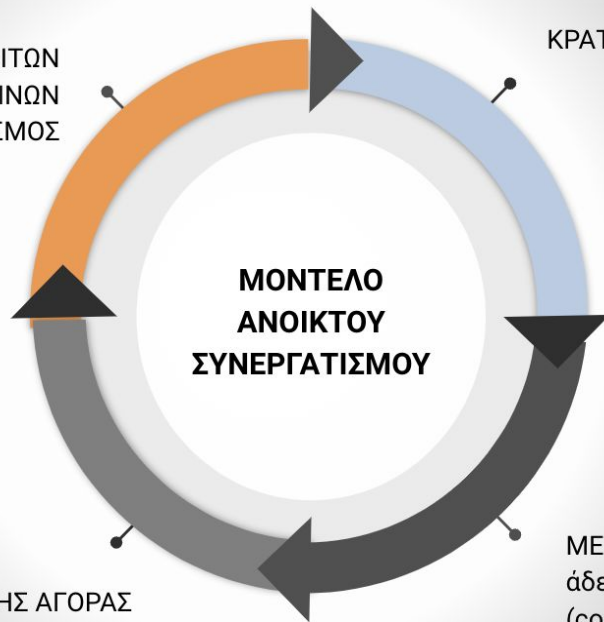
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ
ΟΜΟΤΙΜΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΟΙΝΩΝ
ΚΟΣΜΟΤΟΠΙΚΙΣΜΟΣ

ΚΡΑΤΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΟΣ

**ΜΟΝΤΕΛΟ
ΑΝΟΙΚΤΟΥ
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ**

ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ
άδεια δικαιοχρησίας
(copyfair license)

ΗΘΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

- εκδημοκρατισμός μέσων παραγωγής
- παραγωγή κοινών πόρων, υποδομών
- πολυσυμμετοχική διακυβέρνηση
- αναδιανομή αξίας
- κοινωνική καινοτομία
- χαμηλού κόστους οικο-αυτάρκεια (θερμοδυναμικές ροές ύλης και ενέργειας)
- ανθρώπινες συνθήκες εργασίας
- βιωσιμότητα
- ανθεκτικότητα

Προβλήματα και εμπόδια

Ωστόσο, τα ψηφιακά και, ιδίως, τα υλικά κοινά ενέχουν κόστη παραγωγής και συναλλαγών σε συνδυασμό με κόστη συντονισμού και έρευνας που συντελούν συχνά σε "αποτυχίες της αγοράς", οι οποίες παρατηρούνται σε κοινωνικά διλήμματα που συνδέονται με τη συλλογική διαχείριση δημόσιων αγαθών. Σε αγαθά που από τη φύση τους διέπονται από γνωστική αβεβαιότητα και ανθίστανται στην εμπορευματοποίηση, όπως η υγεία και η επιστήμη, δεν είναι εύκολη η ιδιωτικοποίηση τους εκ μέρους των παραγόντων της αγοράς.

Ενώ τα δημόσια αγαθά τα διαχειρίζεται το κράτος, τα κοινά αγαθά τα αυτοδιαχειρίζονται κοινότητες χρηστών (Ostrom 1990). Η βασισμένη στα κοινά ομότιμη παραγωγή μπορεί να αποφύγει τις "αποτυχίες της αγοράς", αλλά υφίσταται την δωρεάν οικειοποίηση των ψηφιακών κοινών από καπιταλιστικές εταιρίες και την έλλειψη βιώσιμων επιχειρηματικών μοντέλων για την προστασία των κοινών αγαθών και την εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας για τις κοινότητες χρηστών που παράγουν τα κοινά αγαθά.

Γι' αυτούς τους λόγους, η κρατική πολιτική είναι κρίσιμη για την καλλιέργεια συνεταιριστικής κουλτούρας και θετικών εξωτερικοτήτων κλιμάκωσης του μοντέλου του ανοικτού συνεργατισμού (Arando et al. 2012), καθώς και για την πρόληψη των αποτυχιών της αγοράς που παραμονεύουν στο καπιταλιστικό σταυροδρόμι μιας μετακαπιταλιστικής μετάβασης (Dow 2018).

Δημόσια και κοινά αγαθά

Ενώ τα δημόσια αγαθά τελούν υπό κρατική διαχείριση, τα κοινά αγαθά αποτελούν κοινόχρηστους ή διανεμημένους πόρους/υποδομές (φυσικοί πόροι, τεχνολογία, γνώση, κεφάλαιο, πολιτισμός) που τους διαχειρίζονται από κοινού κοινότητες χρηστών σύμφωνα με συλλογικά ρυθμισμένους κανόνες και νόρμες (Bollier and Helfrich 2015).

Τα κοινά συντίθενται από τρία συστατικά στοιχεία: (1) έναν πόρο κοινής ιδιοκτησίας, (2) μια κοινότητα και (3) τη συλλογική δραστηριότητα του "κοινωνείν" (De Angelis 2017: 119). Με τον όρο "κοινωνείν" εννοείται η συλλογική διαχείριση ενός κοινού αγαθού. Ένα κοινόχρηστο αγαθό μπορεί να είναι, για παράδειγμα, ένας βοσκότοπος περιορισμένης πρόσβασης ή ένα λογισμικό ανοικτής πρόσβασης, τα οποία μπορούν και τα δύο να τύχουν συλλογικής διαχείρισης από τους χρήστες τους. Η δημοκρατία, η ισονομία, η συναίνεση, η ανοικτότητα, η κοινωνική καινοτομία, η βιωσιμότητα και η διανομή αξίας, αποτελούν βασικές αρχές των κοινών.

Η μέχρι τώρα έρευνα (Ostrom 1990) έχει καταδείξει μια ποικιλία συμπράξεων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με την ομότιμη παραγωγή κοινών αγαθών, όπως και ανάλογες θεσμικές ρυθμίσεις ανά τον κόσμο που αφορούν τη συλλογική διακυβέρνηση των κοινών πόρων από πολλαπλές ομάδες συμφερόντων όπως κοινότητες, εταιρίες, δήμους και κράτη.

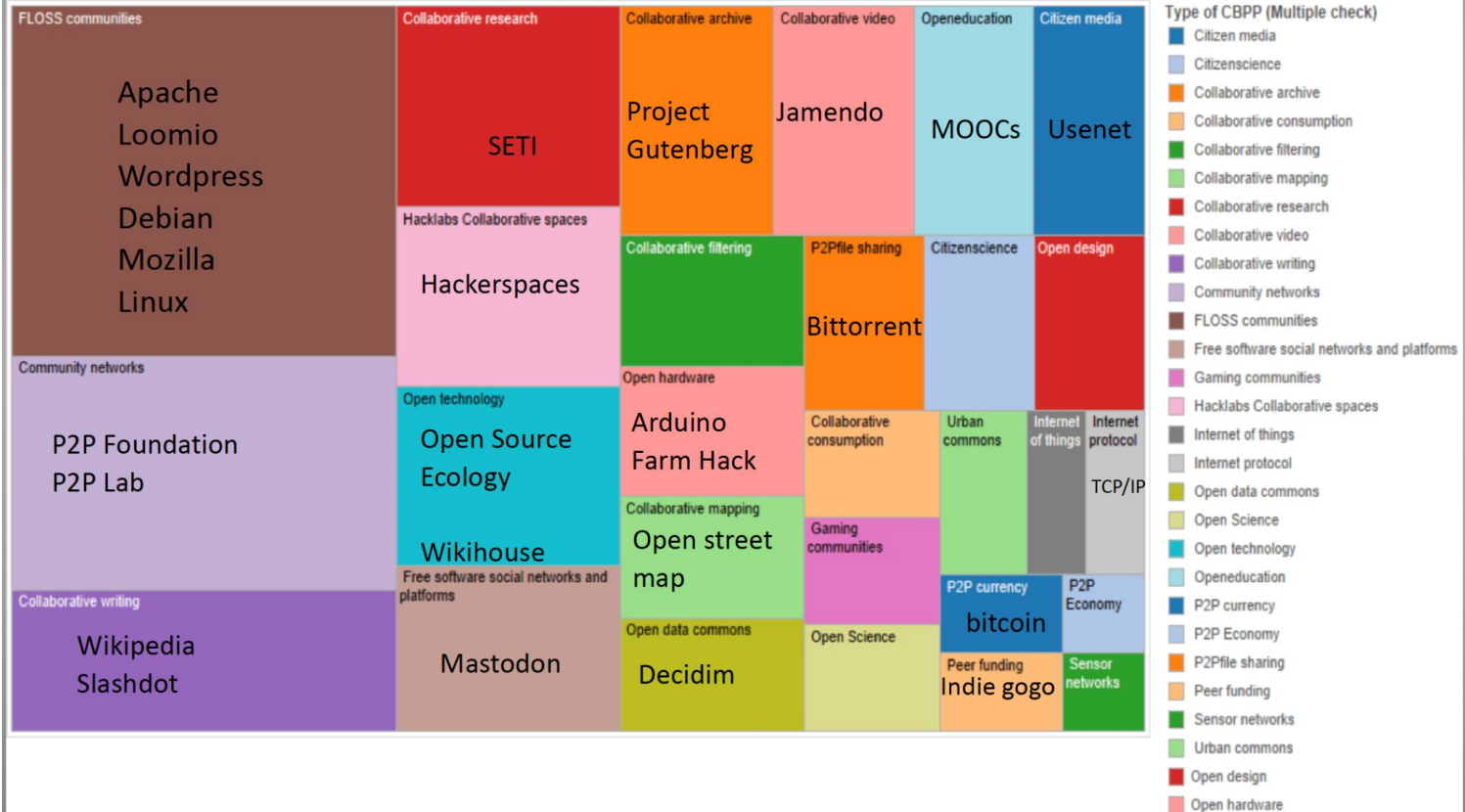
Τα ψηφιακά κοινά

Τα ψηφιακά κοινά, ειδικότερα, αναφέρονται σε πληροφορία και γνώση, η οποία διαμοιράζεται ελεύθερα στο Διαδίκτυο (Birkinbine 2020: 22). Τα ψηφιακά κοινά συμπαραγονται από κοινότητες χρηστών με όρους κοινοχρησίας που αναπαράγουν την πληροφορία, τον πολιτισμό και τη γνώση. Η κοινοχρησία στην περίπτωση των ψηφιακών κοινών υποστηρίζεται από τις εγγενείς δυνατότητες των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας, όπως τα δίκτυα υπολογιστών, το χαμηλότερο κόστος, η αποκέντρωση και ο ανοικτός πηγαίος κώδικας. Στην περίπτωση του ανοικτού λογισμικού, η συμπαραγωγή γνώσης, πληροφορίας και αξίας διέπεται από διαφάνεια, λογοδοσία και συμπερίληψη.

Τα ψηφιακά κοινά διαφέρουν από τα οικολογικά κοινά της Ostrom (1990) στο ότι διακτινίζονται στον χώρο και στον χρόνο: είναι παγκόσμια και συνεπώς δεν περιορίζονται σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία- το Διαδίκτυο λειτουργεί 24 ώρες το 24ωρο και ο βασικός κώδικάς του είναι ανοικτός (αρχή απ' άκρη σ' άκρη, βλ. Lessig 2001, 2004). Τα ψηφιακά κοινά μπορούν να αποφύγουν το πρόβλημα του λαθρεπιβάτη που ελλοχεύει στο φυσικό χώρο, δεδομένου ότι η πληροφορία μπορεί να αναπαραχθεί με σχεδόν μηδενικό οριακό κόστος. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της πληροφορίας είναι ότι "είναι καταδικασμένη να είναι ελεύθερη" (Wagner, 2003).

ΑΝΟΙΚΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ, ΨΗΦΙΑΚΑ ΚΟΙΝΑ

<Type of CBPP>

Πνευματικά δικαιώματα και ανοικτό λογισμικό

Δεν μπορεί εύκολα κάποιος-α να δημιουργήσει ένα αγοραστικό προϊόν για την πώληση πληροφορίας λόγω του σχεδόν μηδενικού κόστους αναπαραγωγής της (Arrow 1962). Εξ ου και η δημιουργία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που μετατρέπουν την εγγενή αφθονία της πληροφορίας σε τεχνητή σπάνη που πωλείται ή ενοικιάζεται στην αγορά ως προϊόν ή υπηρεσία.

Από την άλλη πλευρά, ο ανοικτός πηγαίος κώδικας που αποτελεί τη βάση του ανοικτού λογισμικού και των ψηφιακών κοινών εισήχθη με τη δημιουργία της Γενικής Άδειας Δημόσιας Χρήσης GNU ("copyleft") για την καταπολέμηση της κλειστότητας των πνευματικών δικαιωμάτων. Το copyleft επιτρέπει την ελεύθερη πρόσβαση, τροποποίηση και διανομή του κώδικα λογισμικού υπό τον όρο ότι τελεί υπό την ίδια άδεια (Raymond 1999- Stallman 2002- Weber 2004). Ο ανοικτός κώδικας έχει επιτρέψει την ομότιμη παραγωγή πληροφοριών, πολιτισμού και γνώσης, η οποία ενισχύεται από τις επιδράσεις δικτύου (network effects) που δημιουργούνται σε ψηφιακές πλατφόρμες στο Διαδίκτυο (Bauwens et al. 2019).

Ομότιμη παραγωγή και κοσμοτοπικισμός

Η βασισμένη στα κοινά ομότιμη παραγωγή του Διαδικτύου αναβαθμίζει την παραδοσιακή υλική παραγωγή, εγκαταθιστώντας έναν νέο τρόπο παραγωγής κατά το μοντέλο του κοσμοτοπικισμού, ο οποίος συνδυάζει το λογισμικό ανοικτού κώδικα με το υλισμικό (hardware), τρισδιάστατους εκτυπωτές και ψηφιακές μηχανές που αναπτύσσονται σε "fablabs" και makerspaces. Ό,τι είναι "ελαφρύ" και εύκολα μεταβιβάσιμο (λογισμικό, γνώση, σχεδιασμός) διαμοιράζεται διαδικτυακά σε παγκόσμια κλίμακα και ό,τι είναι "βαρύ" (υλικό) παραμένει τοπικό. Η σύνδεση των ψηφιακών κοινών με την υλική παραγωγή μέσω του υλισμικού συντελεί στον εκδημοκρατισμό των μέσων παραγωγής και στη δημιουργία μιας πιο οικολογικής, ισότιμης, συμπεριληπτικής και αναδιανεμητικής οικονομίας.

Ο κοσμοτοπικισμός βασίζεται σε μια απλή αλλά ριζοσπαστική ιδέα: ο διαμοιρασμός πόρων, γνώσης και εξουσίας "κοσμο-τοπικά" θα μπορούσε να επιφέρει μεγάλες βελτιώσεις στην παραγωγή και καινοτομία.

Τα κλειστά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας εμποδίζουν την πλήρη και ολόπλευρη αξιοποίηση της πληροφορίας και οδηγούν σε αναποτελεσματική χρήση της γνώσης. Δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας, όπως η απαλλοτρίωση, μπορούν να συνδυαστούν με μια δέσμη δικαιωμάτων κοινής ιδιοκτησίας, όπως η πρόσβαση, η άντληση πόρων, η συνδιαχείριση και η συνιδιοκτησία. (Shlager και Ostrom 1992).

Η προστιθέμενη αξία του κοσμοτοπικισμού

Ο διαμοιρασμός, η ανοικτότητα, η διαφάνεια και η αυτοδιαχείριση παράγουν ένα διαρκώς βελτιούμενο συλλογικό αποθετήριο γνώσεων, βέλτιστων ιδεών, πρακτικών και πόρων από το οποίο ένα ευρύ σύνολο χρηστών και παραγωγών μπορεί να αντλεί και να συνεισφέρει ανάλογα με τις ανάγκες και τις ικανότητές του (Bauwens κ. ά. 2019, Benkler 2006, Bollier and Helfrich 2015, Ostrom 1990). Η αγοραία ανταλλακτική αξία (σπανιότητα) προστίθεται στην αξία χρήσης των κοινών (αφθονία) για την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών.

Ο κοσμοτοπικισμός συντελεί στη διάχυση της γνώσης, στη μείωση του κόστους παραγωγής και συναλλαγών, στη μείωση της σπατάλης και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας (resilience), με αποτέλεσμα τη δημιουργία καλύτερων συνθηκών εργασίας και την προώθηση της κοινωνικής καινοτομίας, συμπερίληψης και βιωσιμότητας. Έτσι, ο κοσμοτοπικισμός προωθεί τη συνεργασία, τις κυκλικές οικονομίες και τη μετα/αποανάπτυξη (Kallis et al. 2018), σε αντίθεση με τον ανταγωνισμό, την σχεδιασμένη βραχυβιότητα και την πράσινη ανάπτυξη αντίστοιχα.

Το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού

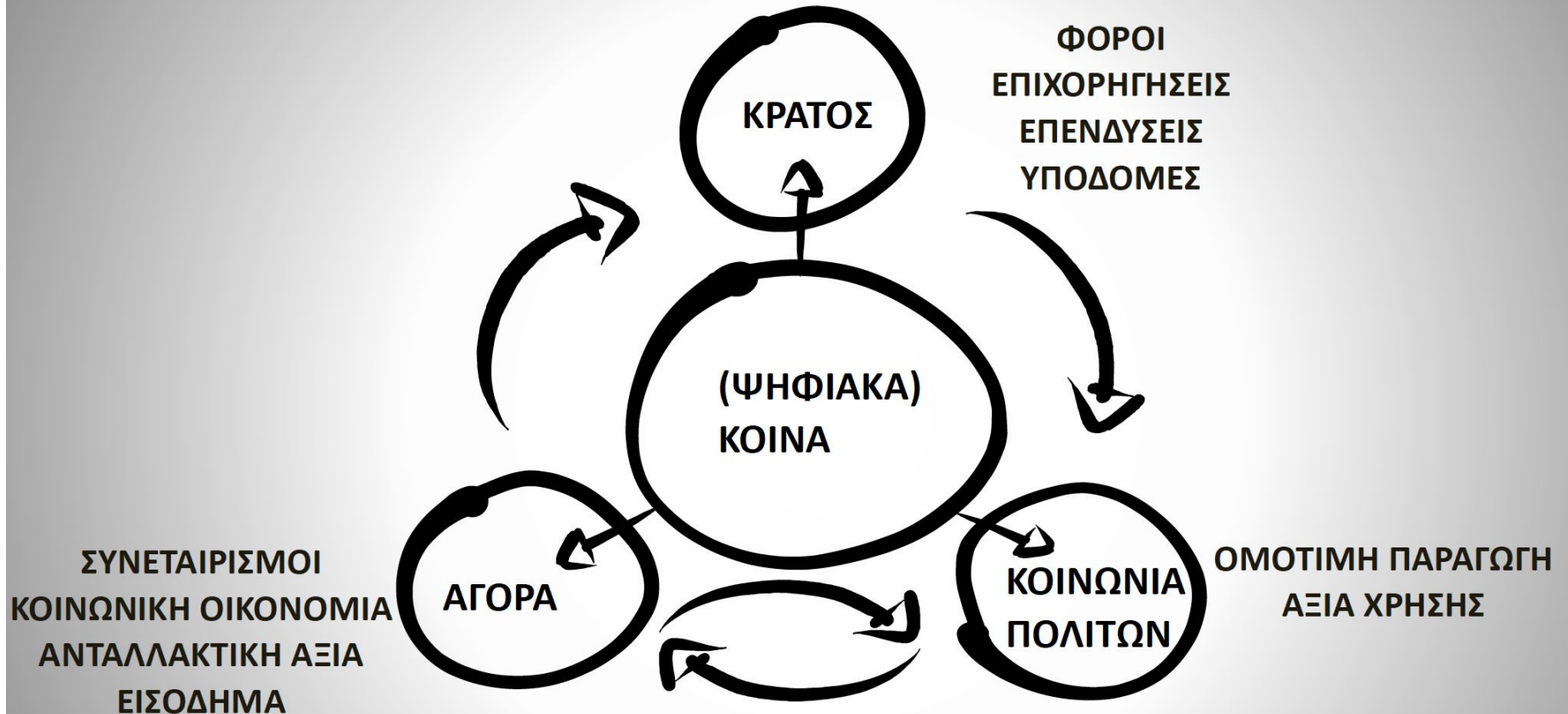
Οι Bauwens και Κωστάκης (Bauwens et al. 2019, Kostakis and Bauwens 2014) εντάσσουν το μοντέλο παραγωγής του κοσμοτοπικισμού στο ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού.

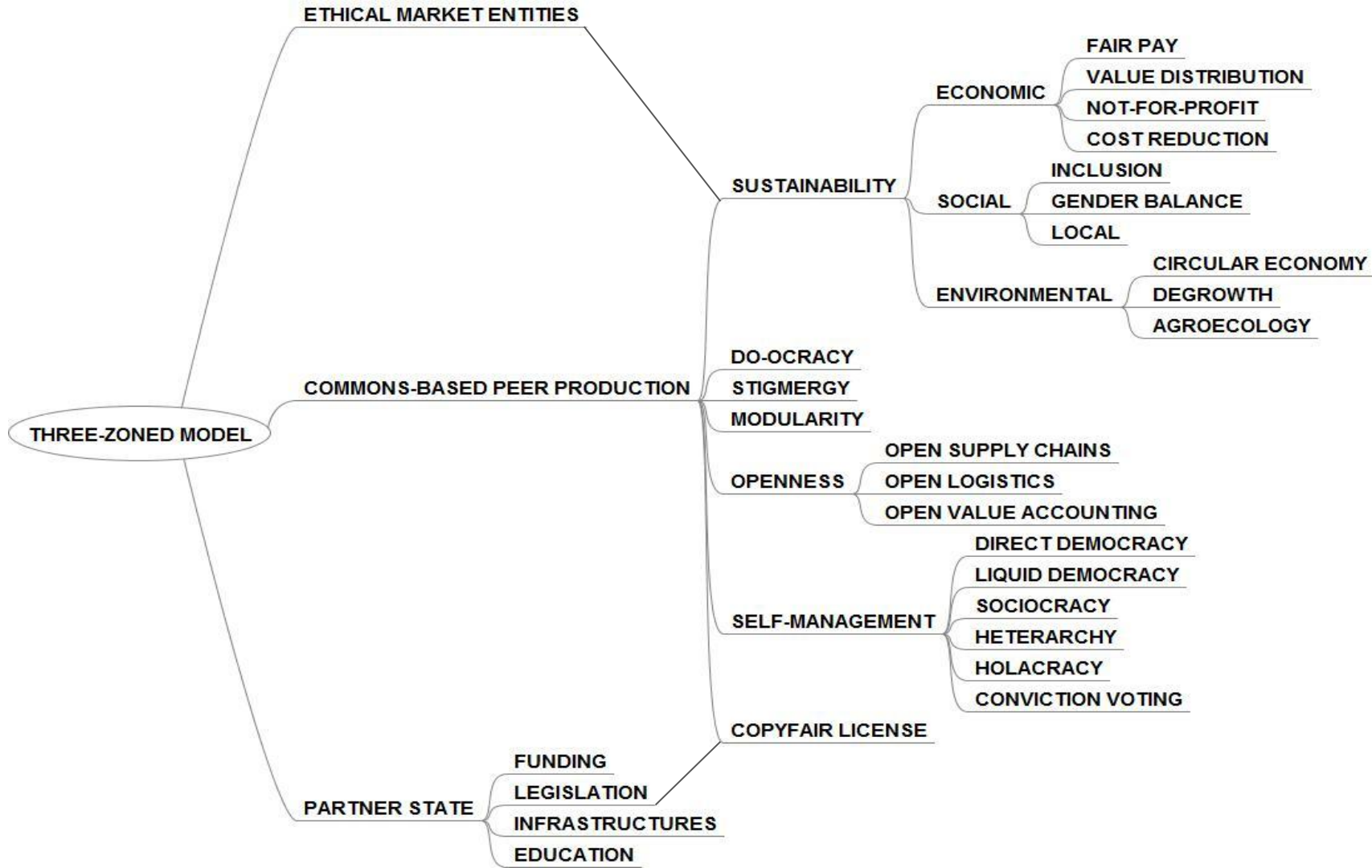
Οι μέχρι τώρα εμπειρικές έρευνες έχουν εντοπίσει ένα μοντέλο ανοικτού συνεργατισμού που εκτείνεται σε τρεις ζώνες και περιλαμβάνει:

1. την κοινωνία των πολιτών που παράγει υλικά και άυλα κοινά
2. ηθικούς παράγοντες της αγοράς που παράγουν ανταλλακτική αξία στη βάση της αξίας χρήσης των κοινών με σκοπό την πώληση εμπορευμάτων στην αγορά
3. ένα κράτος συνέταιρο που υποστηρίζει τη συνεργασία μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών και ηθικών παραγόντων της αγοράς μέσω χρηματοδότησης, εκπαίδευσης, νομοθεσίας, υποδομών κ.λπ.

Στη συνέχεια περιγράφουμε λεπτομερώς κάθε ζώνη του μοντέλου.

ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Η κοινωνία των πολιτών

Η κοινωνία των πολιτών λειτουργεί παράλληλα με το κράτος και την αγορά και σκοπεύει στην παραγωγή κοινωνικής αξίας που συνήθως θεωρείται ασύμφορη για τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις και δαπανηρή για τις κυβερνήσεις. Είναι σύνηθες στη βιβλιογραφία να αποδίδεται στη συνεργατική οικονομία της κοινωνίας των πολιτών μια κοινωνική και περιβαλλοντική λειτουργία (Ζαϊμάκης & Νικολαΐδης 2022). Οι συνεταιρισμοί συχνά θεωρούνται μέρος της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας. Σύμφωνα με την οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι κοινωνικές επιχειρήσεις φροντίζουν για την παροχή πολιτιστικών, υγειονομικών, εκπαιδευτικών και περιβαλλοντικών υπηρεσιών (Βαρβαρούσης & Τσιτσιρίγκος 2019:σ.98). Ως εκ τούτου, η κοινωνική οικονομία έχει συνήθως περιγραφεί ως ένας «τρίτος τομέας» (εκτός από τον κρατικό και τον ιδιωτικό τομέα) που ταυτίζεται με την κοινωνία των πολιτών.

Οι συνεταιρισμοί διαφέρουν από άλλες μορφές οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών-όπως μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, ιδρύματα, κλπ.- στο ότι επιδιώκουν να αποκομίσουν κέρδη, όπως ακριβώς και οι κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, με τη διαφορά ότι τα κέρδη κατανέμονται δίκαια μεταξύ των μελών του συνεταιρισμού σύμφωνα με συλλογικά καθορισμένους κανόνες και στόχους. Οι συνεταιρισμοί, σε γενικές γραμμές, υιοθετούν τις συνεταιριστικές αρχές και αξίες όπως ορίζονται από τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία.

Οι επτά συνεταιριστικές αρχές

1. Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή
2. Δημοκρατική διοίκηση των συνεταιρισμών
3. Οικονομική συμμετοχή των μελών
4. Αυτονομία και ανεξαρτησία των συνεταιρισμών
5. Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση
6. Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών
7. Ενδιαφέρον για την κοινότητα

Ο συνεργατισμός της πλατφόρμας

Ο συνεργατισμός της πλατφόρμας είναι μια ψηφιακή εκδοχή συνεργατισμού που συνδυάζει τις αρχές των παραδοσιακών συνεταιρισμών με την αλγοριθμική διαχείριση στο Διαδίκτυο για να δημιουργήσει αμεσοδημοκρατικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι υιοθετούν την εντελώς αντίθετη λογική από τον καπιταλισμό της πλατφόρμας (Scholz 2016). Ο πιο συνηθισμένος ορισμός ενός συνεταιρισμού πλατφόρμας είναι ο εξής:

“μια συνεταιριστικά ελεγχόμενη, δημοκρατικά διοικούμενη επιχείρηση που δημιουργεί μια ψηφιακή πλατφόρμα και χρησιμοποιεί έναν ιστότοπο, μια εφαρμογή για κινητά τηλέφωνα ή ένα πρωτόκολλο για να διευκολύνει την πώληση αγαθών και υπηρεσιών. (Calzada 2020:σ.8)”

Οι Scholz κ.ά. (2021) χρησιμοποιούν τον όρο «συνεταιρισμός της πλατφόρμας» για να περιγράψουν συνεταιρισμούς εργαζομένων, καταναλωτών και ποικίλων ομάδων συμφερόντων για τους οποίους το επιχειρηματικό μοντέλο της ψηφιακής διασύνδεσης των μελών του συνεταιρισμού αποτελεί κεντρικό στοιχείο της λειτουργίας τους. Ένας παρόμοιος ορισμός του συνεταιρισμού της πλατφόρμας θα περιέγραφε «μια επιχείρηση που λειτουργεί κυρίως μέσω ψηφιακών πλατφορμών για την αλληλεπίδραση ή την ανταλλαγή αγαθών ή/και υπηρεσιών και είναι δομημένη σύμφωνα με τη δήλωση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Συμμαχίας για τη συνεταιριστική ταυτότητα» (Mayo 2019:σ.20). Έτσι, ο όρος χρησιμοποιείται για να καλύψει μια μεγάλη ποικιλία τύπων συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται σε ένα πλήθος τομέων της πλατφόρμας και της ψηφιακής οικονομίας, απεικονίζοντας μια ποικιλία οργανωτικών μοντέλων.

Ο ανοικτός συνεργατισμός

Οι παραδοσιακοί συνεταιρισμοί και οι συνεταιριστικές πλατφόρμες αδυνατούν να αμφισβητήσουν την κυριαρχία του καπιταλισμού για πληθώρα λόγων (Παπαδημητρόπουλος 2020, Παπαδημητρόπουλος και Μαλαμίδης 2024).

Για να αντιμετωπίσουν αυτό το ζήτημα, ο Βασίλης Κωστάκης και ο Michel Bauwens (2014) προσπαθούν να εμψυχήσουν στους παραδοσιακούς συνεταιρισμούς και τους συνεταιρισμούς της πλατφόρμας τις αρχές των κοινών.

Σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς συνεταιρισμούς και τους συνεταιρισμούς της πλατφόρμας που υιοθετούν κλειστές ιδιοκτησιακές άδειες και, επομένως, δεν παράγουν κοινά, οι ανοικτοί συνεταιρισμοί αναπτύσσουν ανοικτά πρωτόκολλα, ανοικτές αλυσίδες εφοδιασμού και ανοικτή λογιστική για να καταστήσουν δυνατή την ανοικτή και βασισμένη στα κοινά κοινωνική καινοτομία.

Οι ανοικτοί συνεταιρισμοί φέρνουν σε διεπαφή την κοινότητα των μελών, χρηστών και ομάδων συμφερόντων που παράγουν τα κοινά, είτε έναντι αμοιβής είτε εθελοντικά, με ηθικούς παράγοντες της αγοράς που συμπαράγουν ή υποστηρίζουν πολλαπλώς τα κοινά (Παπαδημητρόπουλος 2023β- Παπαδημητρόπουλος και Μαλαμίδης 2023).

Καπιταλιστική επιχείρηση	Παραδοσιακός συνεταιρισμός	Ανοικτός συνεταιρισμός
ασυμμετρία πληροφόρησης, ιδιωτικότητα	μερική ασυμμετρία πληροφόρησης	ανοικτότητα, διαμοιρασμός, ολοππισμός (διαφάνεια)
μεγιστοποίηση κέρδους για τους μετόχους	διανομή αξίας στα μέλη του συνεταιρισμού	διανομή αξίας σε πολλαπλές ομάδες συμφερόντων
ιεραρχία, ένα δολάριο, μια ψήφος	ιεραρχία, συνέλευση, ένα μέλος, μια ψήφος	αυτο-κυβέρνηση, ένα μέλος, μια ψήφος
πνευματικά δικαιώματα, πατέντες, πρόσοδοι	κλειστές άδειες ιδιοκτησίας > δεν παράγουν κοινά	ανοικτά πρωτόκολλα, ανοικτές εφοδιαστικές αλυσίδες, στιγμεργία, παραγωγή κοινών
σχεδιασμένη βραχυβιότητα, αρνητικές εξωτερικότητες	βιωσιμότητα	βιωσιμότητα, κυκλική οικονομία, το δικαίωμα στην επισκευή και συντήρηση
καταμερισμός εργασίας	καταμερισμός εργασίας	αυτενέργεια, στιγμεργία, αρθρωτή παραγωγή
μισθοί	μισθοί	μισθοί, ανοικτή λογιστική

Ηθικοί παράγοντες της αγοράς

Οι ηθικοί παράγοντες της αγοράς είναι εταιρίες και κοινωφελείς επιχειρήσεις που συνεργάζονται με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών είτε για να παράγουν από κοινού κοινά αγαθά είτε για να αποκτήσουν πρόσβαση σε κοινά με αντάλλαγμα κεφάλαιο, υποδομές, γνώση, κλπ.

Το Διαδίκτυο έχει μετασχηματίσει την καινοτομία σε μια δικτυακή μεταβλητή της κοινωνίας των πολιτών και όχι σε μια εσωτερική διαδικασία του τμήματος Έρευνας και Ανάπτυξης κεφαλαιοκρατικών εταιρειών που δεσμεύονται να παράγουν κέρδος για τους μετόχους τους. Η κοινωνική καινοτομία βρίσκεται πλέον στο επίκεντρο της βιομηχανικής διαδικασίας, με τις εταιρείες να ανοίγουν τις αλυσίδες αξίας τους για να ενσωματώσουν την ευρύτερη συμμετοχή των καταναλωτών και χρηστών στην παραγωγή αξίας, μέσω επιδράσεων δικτύου που δημιουργούνται από την ομότιμη παραγωγή (Bauwens et al. 2019), τις κοινότητες χρηστών και τον πληθοπορισμό (von Hippel 2005- Tapscott & Williams 2006).

Ομότιμη παραγωγή και ασύμμετρος ανταγωνισμός

Η ομότιμη παραγωγή τείνει να καταστεί μια ανταγωνιστική μεταβλητή για τη βιωσιμότητα μιας επιχείρησης. Η επιχειρηματικότητα απομακρύνεται σταδιακά από την ιεραρχική και συγκεντρωτική διοίκηση και οι ασύμμετρες ικανότητες αιχμής αντικαθιστούν τις βασικές ικανότητες ως καίριο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η ομότιμη παραγωγή δημιουργεί ασύμμετρο ανταγωνισμό, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε κερδοσκοπική επιχείρηση που δεν ενσωματώνει την ομότιμη παραγωγή στην αλυσίδα αξίας της βρίσκεται σε ανταγωνιστικό μειονέκτημα.

Το κύριο επιχείρημα εδώ είναι ότι κάθε κερδοσκοπική εταιρία που αντιμετωπίζει ανταγωνισμό από μια μη κερδοσκοπική εταιρία θα αντιμετωπίσει δυσκολίες για να επιβιώσει (Bauwens et al. 2019). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το λογισμικό ανοικτού κώδικα και η ανάδειξη του Linux ως ισχυρού ανταγωνιστή για το λειτουργικό σύστημα των υπολογιστών, και το οποίο αποτελεί ήδη βασικό μέρος της υποδομής του Διαδικτύου. Οι πολιτικές ιδιόκτητου λογισμικού δεν είναι πλέον βιώσιμες έναντι των ανταγωνιστών ανοικτού κώδικα. Ομοίως, οι εταιρείες που υιοθετούν ανοικτά επιχειρηματικά μοντέλα και μπορούν να επωφεληθούν από την κοινωνική καινοτομία, τη συνδημιουργία, τον συσχεδιασμό και τους μηχανισμούς πληθοπορισμού θα τείνουν να υπερτερούν σε καινοτομία έναντι εκείνων που δεν το κάνουν. Ποικίλες ομάδες συμφερόντων, όπως οι κοινότητες χρηστών και οι ηθικοί παράγοντες της αγοράς που συμπαραάγουν ή αποκτούν πρόσβαση σε πόρους κοινής δεξαμενής, επωφελοούνται από τη διάχυση της γνώσης και της καινοτομίας, καθώς και από το χαμηλό κόστος παραγωγής και συναλλαγής, αποκτώντας έτσι ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σύγκριση με κλειστά ιδιοκτησιακά οικονομικά μοντέλα.

Ανοικτό λογισμικό και η άδεια copyleft

Το λογισμικό ανοικτού κώδικα είναι το αρχέτυπο της μεγάλης κλίμακας κοινοτικής παραγωγής πληροφορίας, γνώσης και πολιτισμού (Bauwens et al. 2019, Benkler 2006: 5). Η IBM, η RedHat, η Oracle, η Google και η Microsoft χρηματοδοτούν την παραγωγή λογισμικού ανοικτού κώδικα, για να μειώσουν τα κόστη παραγωγής τους και να επωφεληθούν από τις επιδράσεις δικτύου.

Το πρόβλημα είναι η οικειοποίηση των κοινών (Birkinbine 2020) από αυτές και παρόμοιες επιχειρήσεις και η επακόλουθη οικονομική επισφάλεια των κοινών, των εθελοντών, των προγραμματιστών λογισμικού κ.λπ. Οι άδειες copyleft και ανοικτού κώδικα επιτρέπουν την ελεύθερη πρόσβαση, χρήση, τροποποίηση και εμπορική εκμετάλλευση του κώδικα. Αυτό επιτρέπει στις εταιρείες να επωφελούνται **δυσανάλογα** σε σύγκριση με τις κοινότητες χρηστών που παράγουν τα εν λόγω ψηφιακά κοινά.

Άδεια δικαιοχρησίας των κοινών

Για την αντιμετώπιση της καπιταλιστικής οικειοποίησης του ανοικτού λογισμικού, το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού εισάγει μηχανισμούς για τη διανομή των κερδών μεταξύ των ηθικών παραγόντων της αγοράς και της ομότιμης παραγωγής.

Οι Bauwens και Kostakis (2014) βασίζονται στην άδεια ομότιμης παραγωγής (PPL), που σχεδιάστηκε και προτάθηκε από τον Dimitri Kleiner (2010), για να προτείνουν την άδεια δικαιοχρησίας (Coryfair) που επιτρέπει την ανοικτή εμπορική εκμετάλλευση των κοινών, αλλά στη βάση της αμοιβαιότητας, δηλαδή της αντιπαροχής αξίας είτε με χρήματα είτε με άλλη μορφή κεφαλαίου.

Για παράδειγμα, οι πολυεθνικές εταιρείες μπορούν να χρησιμοποιούν τον κώδικα αν συνεισφέρουν, όπως κάνει η IBM με το Linux. Ωστόσο, οι εταιρείες που δεν συνεισφέρουν θα πληρώνουν ένα τέλος άδειας χρήσης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η οικονομική βιωσιμότητα των κοινοτήτων των χρηστών που παράγουν τα κοινά.

Πολυσυμμετοχικότητα

Οι ανοικτοί συνεταιρισμοί υιοθετούν πολυμετοχικές μορφές διακυβέρνησης που συμπεριλαμβάνουν εργαζόμενους, χρήστες-καταναλωτές, επενδυτές, μέλη και κοινότητες.

Σήμερα, οι ομότιμοι παραγωγοί προσανατολίζονται σε μεγάλο βαθμό προς το μοντέλο της "νεοφυούς επιχειρηματικότητας" και υποτάσσονται στην αρχή της μεγιστοποίησης του κέρδους, ενώ οι παραδοσιακοί συνεταιρισμοί και οι συνεταιρισμοί πλατφόρμας χρησιμοποιούν κλειστές άδειες πνευματικής ιδιοκτησίας και, ως εκ τούτου, δεν δημιουργούν ένα κοινό αγαθό (τουλάχιστον ένα κοινό αγαθό γνώσης).

Στο νέο μοντέλο του ανοικτού συνεταιρισμού, θα πρέπει να επέλθει μια συγχώνευση μεταξύ της ανοικτής ομότιμης παραγωγής των κοινών και της συνεταιριστικής παραγωγής αξίας.

Ανοικτότητα

Οι ανοικτοί συνεταιρισμοί εφαρμόζουν ανοικτά πρωτόκολλα και ανοικτές αλυσίδες εφοδιασμού που παρέχουν διαφανή πληροφορία σε πραγματικό χρόνο, η οποία τροφοδοτεί μια κυκλική οικονομία που εσωτερικεύει τις αρνητικές περιβαλλοντικές εξωτερικότητες και τη μείωση της χρήσης υλικών/ενέργειας μέσω της θερμοδυναμικής εξισορρόπησης των εισροών και εκροών παραγωγής (Bauwens et al. 2019). Σε αντίθεση με τη στρατηγική των εταιρειών να μειώνουν σκόπιμα την πραγματική διάρκεια ζωής των προϊόντων -που ονομάζεται "σχεδιασμένη βραχυβιότητα"- οι ανοικτοί συνεταιρισμοί προάγουν τη διαλειτουργικότητα, την επισκευασιμότητα, την ανθεκτικότητα και την προσαρμοστικότητα των προϊόντων.

Οι ανοικτοί συνεταιρισμοί χρησιμοποιούν την αρθρωτή δομή, τον ασύγχρονο συντονισμό (stigmergy) και την ανοικτή λογιστική που κατανέμει δίκαια την αξία μεταξύ ποικίλων ομάδων συμφερόντων. Επιδιώκουν την αναπαραγωγή της αξίας και την ανάπτυξη πρακτικών κοινοχρησίας αντί για “προϊόντα” και “εμπορεύματα”. Συνδέονται με την υλική παραγωγή μέσω τοπικά διανεμημένων μικρο-εργοστασίων για κοσμο-τοπική παραγωγή κατά παραγγελία με σκοπό την ικανοποίηση βασικών κοινωνικών αναγκών.

Κοινωφελείς οργανισμοί (for-benefit associations)

Οι ανοικτοί συνεταιρισμοί στοχεύουν, έτσι, να μετατρέψουν το κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο ρεύμα της οικονομίας σε μια αναπαραγωγική αγορά, η οποία εξυπηρετεί την ανακύκλωση των κοινών και όχι τη συσσώρευση του κεφαλαίου. Αμοιβαία επωφελή κίνητρα θα σχεδιάζονται στο πλαίσιο των κοινωφελών οργανισμών με σκοπό τη σύγκλιση της εταιρικής και της συνεταιριστικής οικονομίας, όπως στην περίπτωση του λογισμικού ανοικτού κώδικα (Σχήμα 1).

Οι κοινωφελείς οργανισμοί, όπως στην περίπτωση του Linux ή του ιδρύματος Mozilla, θέτουν κανόνες συναίνεσης, προσφέρουν κίνητρα, συγκεντρώνουν κεφάλαια και ορίζουν τους κανόνες ανταλλαγής εντός των κοινών και εξωτερικά με άλλα οικοσυστήματα. Επίσης, θέτουν τους κανόνες ιδιοκτησίας/μέλους και διαμοιρασμού για τα κοινά, καθορίζουν και διαδίδουν την αναγνωρισιμότητα των μελών τους, λειτουργούν ως διεπαφή με οντότητες που δεν είναι κοινωφελείς, προστατεύουν τα κοινά μέσω αδειών και διαχειρίζονται τις συγκρούσεις (Bauwens et al. 2019). Εν ολίγοις, προεικονίζουν τον ρόλο ενός κράτους-συνεταίρου σε μακροοικονομικό και πολιτικό επίπεδο.

ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ

Productive community	Linux	Mozilla	GNU	Wikipedia	Wordpress
Entrepreneurial coalition	e.g. Linux Professional Institute, Canonical	e.g. Mozilla corporation	e.g. Red Hat, Endless, SUSE	e.g. Wikia company	e.g. Automatic company
For-benefit association	Linux Foundation	Mozilla Foundation	Free Software Foundation	Wikimedia Foundation	Wordpress Foundation

Το κράτος-συνέταιρος

Η έννοια του κράτους-συνεταίρου εισήχθη για πρώτη φορά από την Cosma Orsi (2005, 2009) και στη συνέχεια αναπτύχθηκε περαιτέρω από τους Kostakis και Bauwens (2014). Το κράτος-συνέταιρος διασφαλίζει τη σταθερότητα της μακροοικονομικής συνεργασίας μεταξύ της ομότιμης παραγωγής των κοινών, των κοινωφελών οργανισμών που προστατεύουν την ομότιμη παραγωγή και των επιχειρηματικών συνασπισμών που παράγουν ανταλλακτική αξία στη βάση της αξία χρήσης των κοινών. Το κράτος-συνέταιρος υποστηρίζει θεσμικά τη συνεργασία των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών με ηθικούς παράγοντες της αγοράς μέσω υποδομών, χρηματοδότησης, εκπαίδευσης, νομοθέτησης, κλπ.

Ακαδημαϊκοί διαφόρων σχολών σκέψης έχουν από καιρό τονίσει αφενός τον δημιουργικό ρόλο του κράτους για τη συλλογική παραγωγή αξίας και την εκκίνηση των αγορών γύρω από καινοτόμες τεχνολογίες που χρηματοδοτούνται από το δημόσιο, και, αφετέρου, τον αρπακτικό ρόλο των μεγάλων κεφαλαιοκρατικών επιχειρήσεων που επωφελούνται δωρεάν της δημόσιας χρηματοδότησης και της συλλογικά παραγόμενης αξίας και καινοτομίας (Mazzucato 2018). Οι εταιρείες είναι λαθρεπιβάτες στις δημόσιες επενδύσεις (π.χ. επαναγορά μετοχών), την ώρα που οι φορολογούμενοι, οι χρήστες του Διαδικτύου και οι εργαζόμενοι είναι βασικοί μέτοχοι και συντελεστές στην παραγωγή κοινωνικής καινοτομίας.

Άμεση δημοκρατία

Ένα κράτος-συνέταιρος διακρίνεται τόσο από ένα αναδιανεμητικό κράτος πρόνοιας όσο και από ένα νεοφιλελεύθερο κράτος, δημιουργώντας μίνι-κράτη οικοσυστημάτων ομότιμης παραγωγής, τα οποία εφαρμόζουν αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και πρακτικές.

Ομοίως, οι αναπτυξιακές ή νεοκεϋνσιανές εκδοχές του κράτους που εστιάζουν αποκλειστικά στη φορολογία, τις δημόσιες επενδύσεις, τη δημόσια ιδιοκτησία και τους ελέγχους κεφαλαίου θα πρέπει να "επικαιροποιηθούν" σύμφωνα με τις αρχές των κοινών.

Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία θα μπορούσε να συμπληρωθεί με συμμετοχικές διαδικασίες (συμμετοχική νομοθεσία, συμμετοχικό προϋπολογισμό, διαδικτυακούς μηχανισμούς διαβούλευσης, ρευστή δημοκρατία - liquid democracy-, δημοκρατικές διαβουλεύσεις και διαδικασίες σε πραγματικό χρόνο).

Το κράτος θα πρέπει να απογραφειοκρατικοποιηθεί μέσω της αποκέντρωσης των δημόσιων υπηρεσιών και των συμπράξεων του δημόσιου τομέα με την ομότιμη παραγωγή. Οι παραδοσιακές και γραφειοκρατικές ιεραρχίες θα πρέπει να μετασχηματιστούν ή να αντικατασταθούν από πολυκεντρικά μοντέλα συμμετοχής και διαβούλευσης που περιλαμβάνουν ποικίλες ομάδες συμφερόντων (Bauwens et al. 2019).

Φορολόγηση και χρηματοπιστωτικός τομέας

Η φορολόγηση των ηθικών επενδύσεων, της ηθικής επιχειρηματικότητας και της παραγωγής κοινωνικών και περιβαλλοντικών αγαθών θα πρέπει να μειωθεί. Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να αυξηθεί η φορολόγηση των κερδοσκοπικών, μη παραγωγικών επενδύσεων, των μη παραγωγικών εισοδημάτων από ενοίκια και των αρνητικών κοινωνικών και περιβαλλοντικών εξωτερικοτήτων (Bauwens et al. 2019). Έτσι, το κράτος εταίρος θα στηρίξει κοινωφελείς υποδομές και ηθικούς φορείς της αγοράς προσανατολισμένους στα κοινά, μεταρρυθμίζοντας τον παραδοσιακό επιχειρηματικό τομέα, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές εξωτερικότητες.

Το κράτος-συνέταιρος θα συμμετείχε επίσης στη δημιουργία δημόσιου χρήματος απαλλαγμένου από χρέος, υποστηρίζοντας παράλληλα συμπληρωματικά κοινοτικά νομίσματα, ψηφιακά δημόσια οικονομικά κοινά και δανεισμό από ομοτίμους.

Εκπαίδευση

Ένα κράτος-συνέταιρος θα ευθυγραμμίσει την εκπαίδευση με τη συλλογική παραγωγή γνώσης για την υποστήριξη της κοινωνικής οικονομίας και την ταυτόχρονη δημιουργία ανοικτών κοινών παραγωγικής γνώσης.

Ένα κράτος-συνέταιρος θα διανέμει τη δημόσια χρηματοδοτούμενη έρευνα και καινοτομία με άδεια δικαιοχρησίας των κοινών, μαζί με νόμους που θα επιτρέπουν τα δημοτικά Wi-Fi και δίκτυα, καθώς και καθεστώτα και πόρους "ανοικτών δεδομένων" που θα επιτρέπουν στις τοπικές κυβερνήσεις και σε ομάδες συμφερόντων να αναλύουν μεγάλα δεδομένα από δημόσιες πηγές για να σχεδιάζουν χρήσιμες κοινωνικές πολιτικές και προγράμματα.

Οι μεγάλες επιχειρήσεις τεχνολογίας θα πρέπει να αναγνωρίσουν πιο ενεργά τη συμβολή του λογισμικού ανοικτού κώδικα και των ψηφιακών κοινών στα επιχειρηματικά τους μοντέλα. Ένα κράτος-συνέταιρος θα πρέπει να θέσει διαφανείς κανόνες για την εμπορευματοποίηση των ψηφιακών κοινών, καθώς και για τη συμμετοχή των ομάδων της κοινωνίας των πολιτών και των κοινοτήτων σε έναν δημοκρατικό διάλογο σχετικά με τα δημόσια αγαθά, όπως το Διαδίκτυο, τα μεγάλα δεδομένα και το Blockchain (Παπαδημητρόπουλος 2023α).

Το ελεύθερο λογισμικό και το λογισμικό ανοικτού κώδικα θα μπορούσε να γίνει η προεπιλεγμένη υποδομή στη δημόσια διοίκηση και την εκπαίδευση (DeNardis 2011). Τα κρατικά επιδοτούμενα πρωτόκολλα ανοικτού σχεδιασμού για υπηρεσίες πληροφοριών, στέγασης, υπηρεσίες μετακίνησης και ενεργειακά δίκτυα θα μπορούσαν να προωθήσουν την καινοτομία ανοικτού κώδικα και να ωφελήσουν τις τοπικές κοινότητες.

Ένα κράτος-συνέταιρος θα πρέπει να σχεδιάσει πολιτικές για την υποστήριξη της συμμετοχικής διακυβέρνησης και του συμμετοχικού προϋπολογισμού της τεχνολογικής εκπαίδευσης που χρηματοδοτείται από το κράτος, των τεχνολογιών δημόσιας ωφέλειας και ενδιαφέροντος που χρηματοδοτούνται από το κράτος, όπως βιβλιοθήκες ανοικτού κώδικα, makerspaces, FabLabs και τεχνολογικά πάρκα που φιλοξενούν συμπράξεις δημόσιων κοινών μεταξύ πολλαπλών ενδιαφερομένων, όπως δήμοι, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, οντότητες της ηθικής αγοράς, ελεύθεροι επαγγελματίες, ψηφιακοί νομάδες κ.λπ.

Έτσι, ένα κράτος-συνέταιρος θα χρησιμοποιήσει τις τεχνολογίες ανοικτού κώδικα για να:

1. κερδίσει σε αποδοτικότητα, ευελιξία και προσαρμοστικότητα
2. εξοικονομήσει δημόσιες δαπάνες
3. μειώσει τα εμπορικά ελλείμματα
4. ενισχύσει την καινοτομία και τη συνεργασία
5. κατανείμει δίκαια την αξία μεταξύ πολλαπλών μετόχων
6. προωθήσει τη βιωσιμότητα και τις κυκλικές οικονομίες
7. ενισχύσει τη δημοκρατία
8. θεσπίσει την τεχνολογική κυριαρχία και αυτονομία
9. προωθήσει επιχειρηματικά μοντέλα ανοικτού κώδικα για τον μετασχηματισμό τομέων της οικονομίας προς μια πιο δίκαιη και ελεύθερη κοινωνία.

Ο απώτερος στόχος θα ήταν να επαναπροσδιοριστεί η πολιτική στο μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού μεταξύ των κοινών, των ηθικών παραγόντων της αγοράς και ενός κράτους εταίρου, με στόχο την εγκαθίδρυση της αντι-ηγεμονίας μιας βασισμένης στα κοινά μετα-καπιταλιστικής μετάβασης έναντι της σημερινής ηγεμονίας του νεοφιλελευθερισμού.

ΣΥΝΟΨΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ I

- Εισαγωγή
- Προβλήματα και εμπόδια
- Δημόσια και κοινά αγαθά
- Τα ψηφιακά κοινά
- Πνευματικά δικαιώματα και ανοικτό λογισμικό
- Ομότιμη παραγωγή και κοσμοτοπικισμός
- Το μοντέλο του ανοικτού συνεργατισμού
- Η κοινωνία των πολιτών
- Οι επτά συνεταιριστικές αρχές
- Ο συνεργατισμός της πλατφόρμας
- Ο ανοικτός συνεργατισμός
- Ηθικοί παράγοντες της αγοράς
- Ομότιμη παραγωγή και ασύμμετρος ανταγωνισμός
- Ανοικτό λογισμικό και άδεια copyleft

ΣΥΝΟΨΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ II

- Άδεια δικαιοχρησίας των κοινών
- Πολυσυμμετοχικότητα
- Ανοικτότητα
- Κοινωφελείς οργανισμοί
- Το κράτος-συνέταιρος
- Άμεση δημοκρατία
- Φορολόγηση και χρηματοπιστωτικός τομέας
- Εκπαίδευση